

La ràdio que tot s'ho menja

Una colla de professionals han fabricat, en deu anys, la primera emissora del país: Catalunya Ràdio. Aquest diccionari n'és un primer esbós històric.

Agenda. Elles no poden viure sense elles. Totes les productores són dones. Tota agenda, voluminosa i atapeïda, és un instrument de treball imprescindible. En les productores recau la responsabilitat que el locutor tingui l'operatiu necessari per funcionar: convidats, telefonades d'oients, aigua per a la gola... Saben on trobar un ministre, o ex, el divendres al vespre quan tothom es perd en la nebulosa del pont aeri, intueixen al cap de poc temps qui hi ha darrere les veus que volen participar en directe. I desvien els psicòpates de la barretina o l'onanisme. Són carn i unglia amb La Veu perquè La Veu no pot funcionar sense elles, i elles, al cap i a la fi, sempre poden canviar de programa... Des d'aquella senyora elegant i marassa, Eugènia Creixells, que domava els ímpetus de *La Mercantil* fins a l'eterna Glòria Cabanyes, submergida en la nit cultural, els rastres de la ràdio, les ferides i les gestes d'aquesta emissora, estan gravades al seu cap.

Beirut. Diagonal, 614, la seu. Allò havia estat la distribuïdora Barcino Films i els despatxos publicitaris de Víctor Sagi, però, al cap de dos anys, l'abandonament era total. Allí s'hi instal·lava una emissora nacional que es va construir —edificar— a mida que es va pensar. Des de les primeres emissions, a finals de juny, fins al trasllat provisional a un pis proper, Diagonal, 622, es va viure en la més tragicòmica provisionalitat. El crític de cinema Alex Gorina, que llavors col·laborava esporàdicament, no ha oblidat l'impacte estètic que va rebre en contemplar la sala de projeccions d'aquella distribuïdora convertida en un estudi improvisat, sense vidres, i amb la tela encara penjada. La vida transcorria entre bigues abandonades i materials de construcció, a l'espera d'un trasllat imminent. I els militants de Catalunya Ràdio es van sentir habitants de Beirut. S'havien foradat totes les parets mitgeres i un exèrcit de paletes remeneva tots els fonaments. El control central s'havia entaforat als laterals del lavabo

d'homes, protegit amb una tovallola que evitava perilloses goteres. Però cada vegada que algun graciós, camí d'anar a pixar, pitjava el botó vermell, desapareixia el senyal d'emissió fins que el cap dels tècnics, àlies *El Mendi*, venia al galop per arreglar-ho. Fer ràdio s'havia convertit en un exercici de sincronització amb els martells dels paletes que, de tant en tant, com els va passar als Comediants, deixaven caure una totxana damunt la taula de l'estudi. En aquells instants tothom feia com si no passés res.

L'odissea es va complicar amb el trasllat provisional a unes oficines d'una sola planta a la Diagonal, 622. Els redactors van haver de tragar les màquines d'escriure a un local escaransit, sense racons privats. Imbuïts de multitut, aquells pioners van desenvolupar un sentiment de pinya. Esports amb informatius, tècnics amb guionistes. Homes i dones, també. Als programes en directe, i mal insonoritzats, hi col·laborava el gos del conserge, el Xulo, ja traspasat, que bordava contra tots els treballadors de la ràdio. I si algú s'atabalava en trobar-se en antena un espontani tocant la trompeta, doncs no passava res: tothom es podia desfogar practicant el tobogan amb un original tub de tela que s'havia muntat, en una finestra del pis, com a sortida d'incendis. Molts s'hi llençaven, agafant-s'hi més o menys, segons la velocitat que volguessin prendre. En tornar a casa, l'ordre s'havia ensenyorit de Diagonal, 614. Tothom va haver d'aprendre a fitxar amb les targetes magnètiques i a complir escrupolosament els seus horaris. O gairebé.

Cataràdioquè? Res, la gent d'informatius no tenia manies. Era al principi. Només quatre iniciats sabien l'existència de la Ràdio Nacional de Catalunya. De Ràdio Nacional, llavors, només n'hi havia una. Era la d'Espanya. I estaven disposats a combatre-la. Quan les unitats mòbils de Catalunya Ràdio flairaven l'incendi més minúscul i s'hi plantaven davant, i preguntaven el que fos al bomber, a la víctima o al passarell accidental i obtenien sempre la mateixa resposta inquisitiva: Cataràdio, què? Alguns encara recorden les dificultats de retransmetre sense telèfons, com a la Zona Franca de Barcelona, on calia suplicar-li a un quiosquer esquerp que els permetés connectar les "pinces de cocodrill" al seu telèfon i fer arribar "als estudis centrals" les impressions d'un obrer encrespat. S'improvisava, però en el risc, hi havia orgull. Eren els *Cataràdioquè* i al cap del temps aconseguirien que els informatius de matí i vespre marquessin la pauta d'allò que calia escoltar a Catalunya. Universitaris amb cara de no haver trencat mai un plat, com Jordi Lucea, van aprendre a fer d'editors, aquesta feina exasperant que consisteix a comandar un equip de gent desplegat en unitats mòbils, mitja redacció d'informatius al

Les millors instal·lacions

Els "cartutxos" amb les falques, en la taula de control.

Les emissores de la Generalitat disposen de les més noves tecnologies.

Un dels estudis auxiliars.

La discoteca conté milers d'àlbums perfectament ordenats.

El taller de reparació i manteniment dels aparells electrònics.

L'administració és un departament bàsic perquè tot funcioni bé.

La redacció d'esports, presidida per un pòster significatiu.

voltant d'una llarga taula, unes desenes de cintes i un tècnic de so miraculós per cosir, sense excessius pedaços, un informatiu diari. A la ràdio, s'aprèn ràpid. I es fa el que toca. Qui dominava l'anglès més enllà del "Follow me"? Cristina Ferrer, l'actual cap de programes, doncs a Londres, convertida en cap de pont de tots els programes de la casa, que si ara *La Mercantil* volia una crònica sobre la família reial, que si el *Catalunya matí* volia no sé què a les set, és a dir a les sis d'Anglaterra, que si els d'esports volien la retransmissió de Wimbledon... Sí, Wimbledon. Tennis i tot això. No es podia dir que no. S'aprenien quatre nocions de reglament i a base de tèlex, ràdio i televisió, s'enviaven quatre cròniques per a informatius i quatre cròniques per a esports. Cinc minuts abans que l'agència Efe, Ferrer anunciava l'eliminació de Boris Becker. Al final, es convertien en professionals. Per més que els d'informatius encara recullin els lapsus del directe en una cinta negra, deu anys no passen en va. Deu anys des d'aquell feliç "s'ha celebrat un incendi". Deu anys també des que un redactor, una matinada, va contemplar, mentre llegia el butlletí horari, els cos nu d'una *punk* que es rebregava els mugrons contra el vidre i, amb castedat inhumana, va continuar llegint. Llegint allò que l'oient volia sentir, que, en ràdio, és del que es tracta. Cataràdioquè? ja és la ràdio nacional de Catalunya i l'altra, RNE, ha hagut de resignar-se, per imperatiu judicial, que Catalunya Ràdio exhibeixi el cognom nacional.

Cati, La (o petit diccionari de la tècnica). Vint-i-quatre hores *non-stop* de notícies. *Catalunya Informació*, la darrera comanda d'aquesta botiga d'especialitats radiofòniques que s'ha organitzat a l'entorn de Catalunya Ràdio, s'iniciava l'estiu de 1992, cuita-corrent, per "tancar el cercle" de la ràdio nacional: blocs de mitja hora, o *formatges*, convertits en petits informatius de la més estricta actualitat on La Veu se subordinaria a la notícia i la notícia seria un treball col·lectiu d'allò que es va anomenar la *redacció integrada*. Equips compensats, que en diuen a la casa; gent de la redacció d'informatius de Catalunya Ràdio, redactors nous que aprenien la tècnica del *self*—el locutor fa, alhora, d'operador i sempre sol—, productores experimentades i un coordinador que s'encarregava de muntar l'"escaleta". Una estructuració en llistat informàtic de les notícies que s'havien d'emetre, que algun becari havia arribat a confondre amb l'escala interior de l'emissora on una bona noia s'hi havia assegut tot esperant l'arribada de les notícies... En menys de vint dies, a finals d'agost, els executors de la Cati van arremangar-se els punys de les camises per tenir-ho enllestit, i en antena, en menys d'un mes. Prou temps per descobrir que un dia és infinitament llarg: que formats amb *formatges*

CARMÉ PUÉRTOLAS

Cristina Ferrer. Cap de programes de Catalunya Ràdio.

ARXIU

Sílvia Còpulo. Una de les periodistes que després van saltar a TV3.

ARXIU

Els periodistes que fan 'Catalunya Informació' utilitzen la tècnica del 'self'. El locutor fa, alhora, d'operador, i sempre sol.

amb flaixos de 30 a 40 segons amb una notícia principal d'un minut, diferenciats de les notícies de Catalunya Ràdio, i una *promo*—falca indicativa de l'emissora— constant no omplien mitja hora. Calia donar-hi més temps, recuperar notícies d'informatius i, de matinada, repetir *formatges*. Però l'acumulació de *cartutxos*, les cassetes amb notícies enregistrades, va forçar la creació d'una nova, i curta, categoria laboral: les *llançadores*, joves atletes que pujaven i baixaven escales per recollir els cartutxos frescos a temps perquè el locutor *self* pogués col·locar-los a la *cartutxera*. Al final, abans de l'inici oficial, es van fer tres dies de simulacions que, al darrer moment, van comptar amb la implicació directa de Lluís Oliva, el director de les emissores de la Generalitat, i hi va col·laborar en la faceta de tècnic Albert Rubio, el cap de programes, que va exercir l'ofici de productor, i Elena Contreras, productora d'informatius, fent-hi tots els papers de l'auca. Entre nervis i defallences, aquell 11 de setembre, un missatge de Jordi Pujol inaugurava una emissora que al cap de pocs mesos ha normalitzat el seu ritme frenètic i ens ha estalviat l'esclavatge dels butlletins horaris.

Colònies. L'estudi mòbil de Catalunya Ràdio era una grandiosa caixa en forma de trailer. A la planxa brillaven les orgullosos sigles de l'emissora i la instal·lació s'obria en forma de plataforma i deixava veure un estudi, bonic i arranjat, que havia de fixar les seves potes metàl·liques a totes les places de Catalunya amb la missió de fer arribar el *magazine* estiuenc al poble senzill. Estiu de 1985. Carles Cuní enviava Sílvia Còpulo a navegar per la Catalunya profunda. En quinze dies, la productora Judit Sala i la locutora mataronenca Sílvia Còpulo descobrien, sobre el camió infernal, un viatge al més enllà. Cert que el camió era nou però s'havia dissenyat com una torradora metàl·lica destinada a registrar, en plena canícula, 47 graus de temperatura. I és clar, quan la capa de pols s'escampava per tot l'interior, les dues dones de la ràdio havien d'escombrar i fregar per evitar una asfíxia segura. A dintre, no hi havia sistemes de refrigeració i encara menys una minsa nevera on fer callar la set. Els convidats queien de lloros quan intentaven remuntar una rampa que bullia sota el sol estiuenc. Les dimensions del camió també van fer estralls: calia plantar-se a les places majors i, com que aquestes tenen accessos més aviat boteruts, el conductor s'enduïa de record un tros de balcó, mig rètol d'una botiga i l'enfonsada de llambordes de la plaça major de les Borges Blanques. En aquest cas tragicòmic, mentre el camió es decantava com si fos la torre de Pisa, el tècnic de so apartava a crits les dones i els nens. Però el Mendi, un tècnic sobrehumà d'aquells temps heroics, s'havia acostumat a fer tots els papers de l'auca. Com que la presa de

Conèixer la Mediterrània (i 9)

Rodant als escenaris de la memòria

Van fer milers de quilòmetres i van tornar amb 200 hores de filmació, que serviren per a compondre els 50 capítols de mitja hora. 200 hores, doncs, per a triar-ne 25. Una proporció ben bona: menys de vuit hores filmades per cada una d'emesa.

Una bona proporció assolida per uns equips que dirigen tres persones inexpertes en el llenguatge televisiu. Ramon Folch, Lluís Ferrés i Miquel Monge tenien una

comprovada solvència acadèmica i una sèrie de treballs amb textos i fotografies que avalaven la seva feina de científics divulgadors. Però des que van fer *Mediterrània* tenen també una sòlida formació en el mitjà televisiu.

Passar d'escriure i fer fotografies a dirigir un programa de televisió no és gens fàcil. En realitat, té poc a veure. De vegades pot semblar que mitjans com la rà-

ANKH-MIQUEL MONGE

En un rodatge tan llarg la tècnica pot fallar sovint. Però, de vegades, l'errada no era tecnològica, sinó humana.

Per a comprendre els 52 capítols de *Mediterrània* (26 hores) es van fer milers de quilòmetres i es van filmar 200 hores de cinta.

dio o la televisió no són més que perfeccionaments en la transmissió del llenguatge, nous mitjans que la tecnologia ens ha facilitat.

Però escriure és una cosa, parlar per ràdio n'és una altra i fer televisió, una tercera. Concebre un llibre és completament diferent de filmar una sèrie. I potser, diuen els tres membres de l'equip director, si haguessin estat prou conscients del que significava aquella feina no l'haurien tirada endavant —els espectadors agraïm, doncs, la inexperiència que els féu decidir—. No es feien ben bé a la idea del que significava elaborar 50 capítols filmats en totes les mediterrànies del món. Era, diuen ara, com fer un salt mortal, que, sortosament, trobà la xarxa de la seva bona aptitud per a aprendre el nou llenguatge.

Filmar no és com fer fotografies, un art que tampoc no és fàcil, però que, si més no, no obliga a moure una feixuga càmera i fixar-la a terra. "Plantar càmera", en l'argot del mitjà, significa situar-la ben fixa al lloc pensat. No es pot dir que ara filmem cap aquí i ara cap allà. S'ha de rumiar molt bé què es vol filmar i des d'on. A més, s'ha d'haver pensat una història coherent, il·lustrada amb uns plans concrets. A la ment, ens hi ha d'aparèixer un esbós de les imatges que, un cop muntades, formaran el producte final.

Biòlegs i tècnics. Els anomenats equips lleugers són, ben cert, complexos. L'equip de *Mediterrània* era format per un mínim de cinc o sis persones. Hi anava sempre un membre de l'equip de direcció, un realitzador, un productor, un càmera, un auxiliar i, sovint, un tècnic de so. I moltes vegades l'equip s'ampliava, perquè, de la direcció, hi anava més d'una persona o perquè hi viatjaven dos productors. Els equips van tenir, de mitjana, entre set i deu persones, un nombre que pot sorprendre els qui no coneixen el

mitjà i pensen que, fet i fet, pensar uns plans i filmar-los tampoc no és tan complex.

La primera filmació va ser abans de començar el rodatge de la sèrie. Ens expliquem: era el juliol del 1986 i es varen produir els incendis de l'Empordà. L'equip va pensar que era una oportunitat única —esperem que ben única en la història— i que l'havien d'aprofitar. Aquests tipus de filmacions conjunturals es van repetir en diversos llocs. I com que l'equip lleuger solia estar gairebé sempre en algun racó de les mediterrànies, calia demanar a TV3 un segon equip, per a aprofitar les contingències que l'atzar presentava.

Tot això va ser una fita. TV3 era jove encara —de fet, ara és una jove experimentada— i formar aquests equips lleugers més, quan calgués, els contingents, era tota una prova. Una prova ben reeixida, amb uns biòlegs que es van reciclar endinsant-se en el món televisiu i uns tècnics que acabaven aprenent biologia.

Aquest aprenentatge, però, va haver de ser condensat. Va arribar un moment en què, per simplificar, les plantes ja es classificaven només en tres grups: herbes, matolls i arbres. I eren tants els matolls que apareixien que l'equip de la sèrie ja parlava de "matoll-làndia".

Hem començat dient que van reunir 200 hores de filmació. D'aquestes, cent eren aprofitables per al muntatge. No és pas que la meitat fossin dolentes —alguna, segur, n'hi devia haver—, sinó més aviat de filmacions repetides des de diferents punts. Per tal de poder triar l'opció més adient, moltes coses es filmaven més d'una vegada, amb lents distintes que proporcionaven preses diferents, fent córrer la imatge en un sentit o en l'invers. Això feia que moltes hores de filmació fossin, ja d'entrada, rebutjades. I també hi havia aquelles filmacions bones que quedaven superades per una filmació posterior, en-

cara millor. En aquest cas, productes bons també quedaven apartats.

L'equip recorda que hi havia llocs tan espectaculars, tan bonics, que tot i la certesa de tenir prou material era difícil deixar de rodar. I més encara quan visitaven llocs allunyats, perquè a Austràlia, Xile, Califòrnia o Ciutat del Cap només hi van anar una vegada.

D'aquelles 200 hores, en van sorgir entre 15.000 i 17.000 plans diferents. Tots quedaren arxivats en una base informàtica, que va ser la primera elaborada a TV3. Cada pla quedava enregistrat segons la descripció del que hi apareixia, per tal de recuperar la imatge desitjada en un moment concret. Si calia buscar un conreu cretenc, una casa eivissenca o una sequoia californiana, aquest registre permetia de fer-ho en poc de temps.

Aquest temps guanyat era ben valuós en la feixuga tasca de muntar els episodis. Si filmar no és fàcil, muntar era ben complex. Es treballava amb cintes de polzada. Cada una s'havia de posar a la màquina, enfilant-la, buscar el pla desitjat, copiar-lo en la cinta matriu i treure-la per donar pas a una altra cinta. I potser tota l'operació era només per a obtenir deu segons de filmació.

La tecnologia ha evolucionat molt en pocs anys. Ara ja no es filma —en cinta—, sinó que s'enregistra —en vídeo—. El sistema Betacam SP permet de posar i treure el casset del vídeo i la feina és molt més ràpida. Si tenim en compte que per cada programa s'utilitzaven unes 25 cintes diferents, podem imaginar com es devien prolongar les sessions de muntatge, cercant el pla més adient, posant i traient cintes, seleccionant les imatges.

Però aquelles imatges van quedar en el fons de TV3, que més d'una vegada n'ha utilitzades. Potser en un Teletví o en un programa musical observem, sense saber-ho, imatges

Per tal de poder triar l'opció més adient, moltes coses es filmaven més d'una vegada.

nascudes del rodatge de *Mediterrània*.

Si l'equip només va anar una vegada a cadascuna de les mediterrànies d'ultramar, pel nostre mar els viatges eren continus. Van anar amunt i avall fent filmacions, i visitaren fins i tot Albània, en una època en què pràcticament cap equip de televisió no podia entrar a l'imperi d'Enver Hoxha. No hauria estat una bona oportunitat per a filmar diversos indrets d'aquell país encara secret? La pregunta de telespectadors ingenus ha estat contestada més amunt, en parlar de les dificultats del llenguatge televisiu i de la necessitat de seleccionar molt bé els plans. I més encara en un país on l'equip estava sempre ben vigilat. En tot cas, les portes d'Albània també s'obriren per a la sèrie.

L'equip recorda filmacions impressionants, com ara la que van fer al volcà Stromboli, de nit, tot esperant que entrés en erupció. Era una sensació que es viu molt poques vegades.

També pogueren observar el poder de la televisió pertot arreu. Van arribar a un racó de Creta per a filmar una abadia situada en un paisatge impactant: al costat d'una fossa profunda, on la costa queia en picat. Mentre es demanaven quina profunditat tenia aquella baixada, muntaren els equips. No passaren gaires minuts que uns pescadors cretencs es van acostar i van dir: "Vostès que són de la televisió ho deuen saber: quina profunditat té aquesta fossa?" Un equip acabat d'arribar havia de proporcionar dades als qui havien viscut allà tota la vida. I és que en televisió hi ha molta ficció, però els professionals que hi treballen semblen tenir una credibilitat extraordinària i universal.

Errades tècniques i humanes. En un rodatge tan llarg la tècnica pot fallar sovint. Però l'equip només va tenir dues petites avaries, a Xile i a Austràlia, que van ser solucionades amb l'ajut de les televisions

locals. Fora d'aquests ensurts, la maquinària es va portar molt bé.

De vegades, però, l'errada no era tecnològica, sinó humana. En certa ocasió van sortir en barca a punta de dia, per filmar pesca en alta mar. Un cop arribaren al lloc triat, s'adonaren que s'havien deixat les cintes.

Quan es comenten les petites anècdotes, el registre de la memòria es dispara. Fets molt divertits vistos en perspectiva devien fer molt poca gràcia en aquell moment. Algunes anècdotes, però, tingueren bon final i, en tot cas, revelen la màgia de les mediterrànies. Així, en una ocasió, a Sud-àfrica, tenien en l'ordre del dia de filmar una cosa ben concreta. Pel camí, però, trobaren tants elements interessants que, de poc si l'objectiu essencial no els passa per alt. El van filmar per pèls, a última hora, aprofitant la darrera llum.

Uns quants milers de quilòmetres re-

quereixen molts mitjans de transport. Deixant de banda avió i vaixell, utilitzaren també vaixells semisubmergibles, helicòpters, motos i altres sistemes. Alguns foren ben elementals: a Kálymnos, entre pescadors d'esponges, voltaren l'illa muntats en tricicles. Així, es convertiren en els Phileas Fogg del rodatge televisiu.

Precisament un dels plans aeris més bonics, el van fer des d'un mitjà de transport ben natural: un arbre. Es tracta d'una espècie altíssima, que pot arribar al centenar de metres. S'hi pujava per una escala de caragol i s'arribava a un punt on hi havia una plataforma d'observació d'incendis. Des d'allà, a uns 80 metres d'altura, la perspectiva per a la filmació era excel·lent.

Alguns mitjans de transport també donaren sorpreses. Quan l'equip va anar a

(continua en la plana VIII)

ANKH-LLUIS FERRÉS

TV3 utilitza sovint imatges rodades inicialment per a la sèrie.

La preservació del medi ambient

“Els petits canvis són poderosos”

“Els petits canvis són poderosos”. Sota aquesta filosofia i amb aquest eslògan, la Direcció General de Promoció i Educació Ambiental del Departament de Medi Ambient va començar la setmana passada a emetre per TV3 la nova sèrie *El Capità Enciam*. La sèrie, que consta de diversos capítols de 3 minuts de durada i s'emet diàriament, tracta qüestions de medi ambient amb les quals el ciutadà es pot trobar cada dia. El Capità Enciam es presenta en clau d'humor, amb la intenció de fugir del to documental i tècnic i arribar així a un públic tan ampli com sigui possible. D'acord amb el Departament de Medi Ambient, l'objectiu és sorprendre i encuriosir, però alhora fixar un seguit d'imatges clau i de consells al públic. L'objectiu últim de la sèrie és promoure un canvi general d'actituds favorables al medi ambient. No es tracta d'alliçonar l'audiència sinó fer veure i comprendre quina és la repercussió de molts dels hàbits quotidians que afecten el nostre entorn natural.

La sèrie. *El Capità Enciam* ha estat produïda per La Sargantana Voladora, dirigida per Miquel Calzada i amb l'assessorament de Jordi Miralles. L'estructura de tots els capítols és la mateixa i se centra en les peripècies de Blai Brossa i el Capità Enciam. En cada capítol Blai Brossa representa un personatge diferent –una mestressa de casa, un *punk*, un automobilista, una portera d'escala, un encarregat d'un magatzem– i una situació diferent que ajuda a plantejar un problema medioambiental: la recollida selectiva de residus, la contaminació acústica, els pneumàtics usats... Un cop plantejat el problema del capítol en qüestió apareix el Capità Enciam. És ell qui fa veure al públic que, darrere un gest tan simple com el d'encendre els llums de casa, hi ha una despesa d'energia, contaminació, efecte

Pep Parés encarna el Capità Enciam.

hivernacle o pluja àcida; que, amb el simple gest de llençar envasos de vidre o paper usat al contenidor de recollida selectiva de deixalles, contribuïm a un estalvi d'energia, d'aigua i de recursos naturals i a una disminució del volum de residus generats. El Capità Enciam sempre trobarà en Blai Brossa en el moment en què aquest està més enferrat i és ell qui l'ajuda a veure l'impacte negatiu per a l'entorn natural que significa una pràctica o conducta determinada. A continuació, el Capità Enciam mostra a Blai quin seria el comportament correcte o desitjable. El capítol sempre s'acaba amb una llista de consells que apareixen en forma de taula i que resumeixen les mesures que cadascú pot posar en pràctica per contribuir a generar menys residus, a fer menys soroll, a estalviar recursos naturals, etc.

Els personatges de Blai Brossa i del Capità Enciam estan interpretats respectivament per Claret Papiol i Pep Parés. Blai Brossa és el personatge còmic, esbojarrat i divertit, mentre que el Capità Enciam, és sempre dolç, ferm, persuasiu i segur.

Un cop engegada la sèrie per televisió, el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya té previst utilitzar la figura del Capità Enciam per continuar divulgant temes medioambientals i conscienciar en aquest sentit els ciutadans.

Xènia Bussé

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient

La dieta mediterrània

El peix

Els fruits de mar són l'aliment mediterrani per excel·lència. L'activitat marítima i la gastronomia que se'n deriva són una de les parcel·les que caracteritzen la cuina del nostre país, sobretot la costanera.

La categoria gastronòmica del peix es divideix en diversos blocs. El primer és el del peix blanc. El color del múscul d'aquest peix és, naturalment, blanc i la seva principal característica és la qualitat magra de la seva carn, amb només un 3-4% de greix. Dins aquest grup s'hi troben peixos com el gall, el llenguado, el rèmol empexinat, el bacallà, el lluç i la llúcera, la truita de rierol i la truita irisada.

El bacallà, *Gadus morhua*, és un dels peixos més consumits a tot el món. La gran època del bacallà va ser quan era consumit dessalat. Tot i que ara aquesta forma de consum també és estesa, els canvis d'hàbits alimentaris dels darrers anys han fet que s'hagi imposat la comercialització del bacallà fresc o congelat.

El gall o bruixa és un altre dels representants del peix blanc. La millor època per a la pesca d'aquesta espècie és el

mes d'abril. Un altre dels peixos blancs molt apreciats és el llenguado, de carn delicada. Gairebé mai no passa dels 320 grams. El lluç és el més popular dels nostres peixos, tant al mercat com a la taula. El lluç mediterrani -45 cm- és més petit que l'atlàntic -90 cm-. El roger o el moll és una altra espècie que de vegades trobem inclosa en els peixos blancs i d'altres en els blaus. Aquest peix d'escata blanca i vermella es consumeix preferentment a la brasa o fregit. Una altra espècie intermèdia és el pagell o besuc. El rap, un altre dels peixos que millor es cotitza als mercats, és present a la majoria de cuines de casa nostra. Finalment i dins encara del peix blanc s'ha d'esmentar el llobarro, un dels peixos més apreciats pels pescadors esportius. La seva carn, que es cou a la brasa, al forn, en suquet o bullit, l'han convertit en un dels més cotitzats del mercat.

Peix blau és el nom que es dona a les espècies de carn més greixosa, que superen el 5 o el 6% i fins i tot poden arribar al 30%. Aquest percentatge de greix el tenen per tal d'afrontar a les llargues migracions que emprenen, durant les quals no poden obtenir aliments.

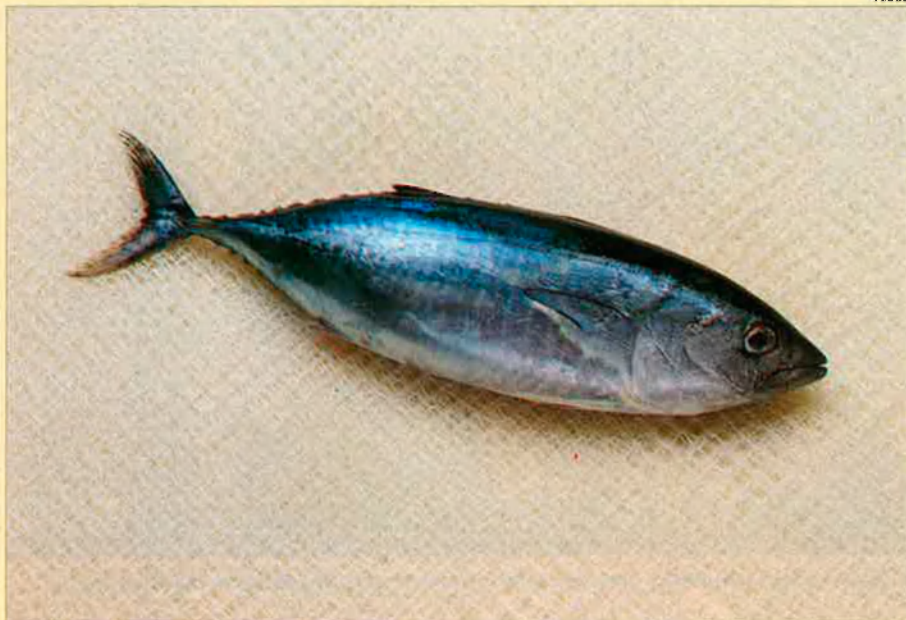
El verat és un peix que reconeixem per la seva carn fosca. El podem trobar tot l'any a la peixateria o també consumir-lo en conserva. La sardina és potser el més popular al mercat del peix, tant

per la quantitat que se'n pesca com pel volum econòmic que genera. És un peix econòmic que té la seva millor època de pesca abans de l'estiu. Un altre peix també molt popular és el seitó o anxova, apreciat pel seu gust fort tant si es consumeix fresc, congelat, en salaó, fumada, en conserva o en forma de paté. Finalment, la tonyina és un altre dels peixos més consumits, ja sigui fresc o en conserva amb oli.

El consum de peix al nostre pa-

Comarques marineres productores de peix

La tonyina és un altre dels peixos blaus més consumits, ja sigui fresc o en conserva amb oli.

Is es divideix sobretot en peix fresc i congelat i en menor mesura, en conserva o dessalat. El peix fresc, tot i que és el més recomanable, no sempre és el que duem a casa, ja que en alguns casos el preu resulta força elevat. És per això que el peix congelat és una de les formes actuals més esteses de consumir peix. Per tal que puguem consumir aquest peix en les millors condicions, és a dir, amb el màxim de vitamines i elements nutritius, és recomanable sempre de seguir un conjunt de precaucions. En primer lloc i a l'hora de comprar peix congelat hem de comprovar que aquest estigui completament dur i en el cas de ser trossetat, que presenti un color blanc uniforme. Si volem consumir el peix uns dies després de la compra, hem d'anar a comprar-lo quan estem a punt de tornar a casa perquè així evitem "passejar-lo" massa estona amb el perill que es descongeli. Quan hem decidit descongelar el peix per a cuinar-lo és millor fer-ho amb temps. Per això es recomana treure les peces del congelador i posar-les al frigorífic i no pas fora.

Propietats. La principal aportació nutritiva del peix és la proteïna. En general, aquest component constitueix un 15 o un 20%. Pel que fa a les vitamines i minerals, les proporcions varien molt d'una espècie a una altra i també segons l'època de l'any en què ha estat pescada. En general, però, la carn de peix aporta vitamina B i també A i D. En minerals, el principal element destacable és el fòsfor i calci i també ferro i coure. A més, els peixos d'aigua salada contenen iode.

La lleugeresa de la carn del peix fa que la manera de cuinar-lo determini el grau de digestibilitat i el seu valor nutritiu. Així, el peix a la brasa és més lleuger i fàcil de digerir que el fregit o el que es prepara amb salses pesades.

De les comarques marineres és d'on surten la major part de receptes per a preparar plats de peix. Des dels suquets que es preparen a tota la Costa Brava fins al marisc bullit en aigua de mar que fan a Dènia passant pels gaspatxos de peix del Baix Vinalopó, el cru de peix, la fideuà de mariscos, la paella de fideus típica de la Safor i la Plana Alta, la nuadeta de polp, la saladura (peix salat), l'all i pebre d'anguiles.

Xènia Bussé

A la cuina

Per a preparar una tonyina casolana per a quatre persones necessiteu uns 500 o 600 grams de tonyina fresca en un sol tros, 150 grams de xampinyons o qualsevol altra verdura, una ceba, un decilitre de vi blanc, una llimona i una cullerada de tomàquet concentrat. Agafeu la tonyina i poseu-la neta i lligada en una cassola i cobriu-la d'aigua. Al foc, deixeu que arrenqui el bull i després deixeu que es cogui durant 6 minuts. Treieu-la de la cassola i escorreu-la. En una altra cassola amb oli, passeu-hi la tonyina un moment. Després aparteu la tonyina en una safata. Al mateix oli ofegueu-hi la ceba tallada a rodanxes. Quan la ceba sigui daurada hi tireu el vi deixant-ho reduir. Ara, hi afegiu una cullerada rasa de farina i remeneu. Afegiu-hi una mica d'aigua calenta, el tomàquet i el suc d'una llimona petita. Torneu a posar-hi la tonyina, afegiu sal i deixeu-ho coure a poc foc 25 minuts. Al moment de servir, tal·leu la tonyina i cobriu-la amb la salsa que ha quedat a la cassola passada pel colador xinès. Es pot acompanyar amb verdura del temps saltejada.

Principals comarques pesqueres.

Montsià, Baix Ebre, Baix Camp, Tarragonès, Baix Penedès, Maresme, la Selva, Alt i Baix Empordà, Vallespir, Rosselló, Baix Segura, Baix Maestrat, Baix Vinalopó, Marina septentrional, la Safor, la Plana Alta, l'Horta.

El seitó és molt apreciat pel seu gust fort en qualsevol de les formes en què es menja.

(ve de la plana III)

Austràlia, Ramon Folch s'hi va afegir, procedent d'un altre racó de món. Va arribar amb l'avió i va llogar un cotxe. Era de nit i en Folch es trobava en un lloc desconegut, conduint per l'esquerra en un cotxe amb el volant a l'altre costat d'on a nosaltres ens és usual. Havia d'anar a uns centenars de quilòmetres, però no en va poder fer gaires: l'auto es va quedar sense benzina. En Folch es va quedar al mig d'un escenari surrealista, de nit, amb un fons de cangurs que saltaven d'un costat a l'altre. Finalment, un *jeep* el va poder rescatar.

Amèrica els va proporcionar altres detalls curiosos. Així, a Xile van filmar la vinya més antiga del món. Aïllada de la fil·loxa que va assolir Europa, els xilens tenen una vinya d'un segle d'antiguitat. L'equip de *Mediterrània* també va passar un munt de vegades pel famós Golden Gate de San Francisco, el pont que, dos anys després, va ser afectat per l'intens terratrèmol que va viure Califòrnia.

Milers de quilòmetres, milers de plans, dos centenars d'hores de filmació... Un ambiciós projecte dut a bon port. I una inversió important, però ben esmerçada. L'equip director ho creu així: "La sèrie va ser emesa sis vegades, ha fornit molts materials que TV3 s'ha estalviat i que ha utilitzat en altres programes. Ha servit per a la seva projecció internacional, tant amb premis com amb la venda de la sèrie a altres cadenes. Ha permès de formar uns equips".

Els creuen que una anàlisi cost-benefici permetria de trobar poques produccions tan barates. Per ells, en termes absoluts, la sèrie no va ser cara i, en termes relatius, va ser barata. En definitiva, conclouen, "*Mediterrània* és una d'aquelles experiències que valdria la pena de repetir".

L'empremta dels mil·lennis. Abans que el clima les transformés en indrets adequats a l'escala humana, les mediterrànies ja eren habitades. Fa 700.000 anys, tal com ens mostren les restes trobades, l'*Homo erectus* es passejava per Algèria. També al Rosselló els còdols treballats mostren una indústria arcaica, d'una antiguitat de 600.000 a 900.000 anys.

La Mediterrània era, aleshores, molt diferent. El pol·len de les plantes trobades

Hi havia llocs tan bonics que, tot i tenir prou material, era difícil deixar de rodar.

als estrats que corresponen, cronològicament, a les èpoques d'aquelles restes mostren que el nostre paisatge era més aviat una freda estepa poblada amb pins escadussers que no pas un alzinar.

Entre 130.000 i 40.000 anys enrere, la població mediterrània era diferent al nord i al sud. Al nord hi havia els neanderthal, que des de l'extrem de l'Europa actual arribaven fins al centre d'Àsia. Al sud, en canvi, els humans moderns ja havien començat la seva expansió. L'anàlisi d'unes restes trobades al Mont Carmel, devora Galilea, podrien indicar que els humans moderns i els neanderthal cohabitaven en algun indret. Però la tesi és polèmica i, en tot cas, el que sabem de cert és que els neanderthal foren una branca que s'extingí i que des de l'Àfrica l'*Homo sapiens sapiens* va estendre's per tot el planeta.

De les tècniques rudimentàries, de les cultures primitives, els mil·lennis ens han fet passar a la sofisticació més innovadora. Fenicis, tartessis, ibers, celtes, grecs, berbers, romans, germànics, àrabs... Pobladors originals o invasors se succeïren i deixaren mostres de creació artística, d'expansió comercial, d'organització social, de recerca científica. Pintures rupestres, taules d'argila, astrolabis, aqüeductes... Tot conforma el nostre patrimoni històric. Cada cosa, emmarcada en les dades que geòlegs i biòlegs ens aporten, ens dibuixa l'entorn probable en què visqueren i en què desenvoluparen les formes de vida i les seves ànsies de deixar empremta.

Dibuixos rupestres com els del barranc de la Valltorta, joies neolítiques israelianes, textos en escriptura micènica o ruïnes com les de Mnajdra, a Malta, són exemples d'aquesta cultura. De la mateixa manera que ho són les cases modernistes o els gratacels de San Francisco.

Però el progrés també aporta noves formes d'enregistrar-lo, de servir-lo més enllà de la memòria. Arqueòlegs del futur trobaran molt de material documental que nosaltres creem. En l'era de la informació, milions i milions de textos impresos, de fotografies, de cintes de veu, de filmacions conformen un testimoni que donarà prou feina als qui, en un altre segle, en un altre mil·lenni, es vulguin capbussar en la nostra època.

No dubtem que ni tan sols així hi haurà gaires certes unànimement acceptades. Només cal veure quines interpretacions tan diferents ja sorgeixen sobre fets que només tenen unes dècades. Però, si més no, hi haurà més elements per a jutjar. Entre ells, aquestes filmacions que salven elements artístics i històrics.

Perquè, enregistrar documentals no és mostrar fugisserament unes dades ni fer un passeig fugaç pel nostre món. Sèries com *Mediterrània* són una recerca en el passat i en el present i seran també —per a nosaltres i per a generacions posteriors— un recorregut, sentimental i científic, romàntic i realista, pels escenaris que han conformat la nostra memòria col·lectiva.

Xavier Duran

Patrocinat per:

SEPAMA

MOPT

Fundació "la Caixa"

GENERALITAT VALENCIANA
CONSSELLERIA DE MEDI AMBIENT

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient

Generalitat de Catalunya
Departament d'Agricultura,
Ramaderia i Pesca

corrent quedava sempre a la quinta forca, de vegades calia enfilarse per pisos i teulades fins que no es trobava la font elèctrica, i ell s'hi enfilava. En canvi, l'aspecte telefònic requeria tota una estratagema de seducció femenina.

El tàndem Sílvia Copulo-Judit Sala havia de convèncer les veïnes amables d'endollar unes pinces al seu aparell per poder fer les connexions amb els "estudis centrals". Una samarreta de Catalunya Ràdio resolva les queixes dels afectats, però les forces flaquejaven a l'hora de l'avitallament. Dos vals de cinc-centes pessetes servien per dinar i sopar. Calia fer-se convidar per l'ajuntament o resignar-se a un entrepà. I, com a colònies, cada nit era una sorpresa. Hotels de bon nom convertits en hostals ruïnosos, reserves inexistent, dormides a cases particulars... En aquella memorable nit de les Borges Blanques, en una pensió que s'havia de dir Lolita, Judit Sala i Sílvia Còpulo es van entaforar en un llit de matrimoni de llençols dubtosos. Acompanyades del nyigui-nyogui de rigor, al costat d'una tauleta plena de cremades de cigaret, abandonades en la nit de les Garrigues, van plorar una mica per la dissort d'unes escasses infraestructures. Quan van tornar a la Diagonal, 614, no tenien por de res. Eren professionals blindades. Continuen al peu del canó.

Cuní, Graella. Convencional, en principi, sembla una paraula carregada de percepcions negatives. Cosa que no preocupava Josep Cuní perquè ell hi creia, en venia —sol a la matinada— i se la creia. L'havia cridat el director general de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, Joan Granados, el juliol de 1984, per variar els objectius programàtics d'aquella arriscada fórmula modular-musical-avantgardista que s'havia instal·lat a l'emissora amb l'anterior equip Costa-Franzino, en una primera temporada excelsa però minoritària. La fórmula Cuní no era màgica. Estava demostrada. Només calia provar-la. Si l'oient majoritari de ràdio a Catalunya se situa en les classes mitjanes, o mitjanes-altes, i aquestes són majoritàriament catalanoparlants, per què no servir-los producció radiofònica d'igual qualitat i similar contingut que la que els servien en castellà? Més convencional, menys alternativa, però més efectiva. Competència real, doncs, gràcies a la qual, en un termini de vuit anys s'arribaria al mig milió d'oients potencials. Es va remodelar tota la casa. La RAC es convertia en una ràdio-fórmula al marge, segons els estàndards nord-americans (més música i menys veu) i es preparava el terreny de la futura especialització radiofònica que representaria Catalunya Informació i Catalunya Música. Catalunya Ràdio cobria les grans portades del dia —*Catalunya Matí* i *Catalunya Vespre*—, més el gran *magazine* matinal, informatiu-interpretatiu-personal, o *El matí de Josep Cuní*, que en el descens de la tarda se

ARXIU

ARXIU

Dalt, Carles Cuní, conductor de 'La nit dels ignorants'. Baix, Josep Cuní, ex-cap de programes i conductor d'El matí de Josep Cuní, el programa de més audiència de l'emissora.

substituïa amb un *magazin light*, "per a senyores", precedits en plena migdiada per tertúlies esponjoses, prou àcides i divertides per mantenir l'oient aferrat al dial. De nit, la graella Cuní era flexible. Hi cabien experiments sònics sempre que en la franja de dotze a dues es creessin fidelitats —com encara succeeix amb *La nit dels ignorants* de Carles Cuní— per una raó tan simple com la comoditat. Quan l'oient s'adorm i tanca la ràdio, la torna a engegar de bon matí al mateix punt del dial. Caldria fer-lo empenyar molt perquè es molestés a canviar el dial... La graella Cuní, mixtura d'intuïcions pròpies i sentit comú, es manté encara com l'esquelet bàsic

de tota la programació de Catalunya Ràdio.

Cuní, l'altre. Abans d'en Josep, va existir en Carles. Almenys a Catalunya Ràdio. Despertava els incondicionals de la primera tongada amb *En pijama*, però l'impacte del Cuní desconegut arribava gràcies a *La nit dels ignorants*, que va substituir, en poc temps, aquella franja de fidelitat que s'havia esvaït, per la desaparició d'*El lloro*, en una matinada plena d'estrelles histriòniques. Gent que fa preguntes i gent que dóna respostes. Aquest argument simple, recosit per la veu punxeguda de Carles Cuní, ha aglutinat una considerable legió de malalts de nocturnitat en tots els seus estats. Hostils i càlids. L'enrabiada d'algun feixista es va abatre sobre les rodes del seu cotxe i el mossos d'esquadra van haver de protegir-lo una temporada. Altres espècimens eren menys nocius: aquell falangista, tocat de boina vermella, que va desplegar una bandera espanyola davant dels seus nassos i va fugir esperitat. Insults telefònics, també. Després, és clar, hi ha els incondicionals. La freda equanimitat de Cuní, vehement quan s'empenya, castiga fidels i infidels que continuen aferrats a les poques paraules d'aquest locutor rebec i veterà.

Esportius, llaços. Tenen un mapamundi on no caben més agulles. Començaven als Jocs d'Hivern de Sarajevo. Ara ja preparen el Mundial Americà. Han relliscat en pistes de bàsquet, s'han perdut al desert del Dakar. I moltes més anècdotes que s'han anat guardant. Però s'han fet respectar. El departament d'esports és tota una institució de la qual han sorgit noms televisius, com Lluís Canut i Eduard Berraondo, sense perdre la coherència d'un equip lligat i relligat des de fa deu anys.

Guapa, gent. La reeixida aliança d'una música sedosa i vellutada amb tot un estrat social que va trobar, a mitjan vuitanta, aquí i a Nova York, un sentit per a la seva vida: el *yuppisme*. Això és RAC'105. Aquella antiga cooperativa de mantenidors de la flama republicana que havia estat Ràdio Associació de Catalunya cedia, el febrer de 1984, el seu nom per al segon canal de les emissores de la Generalitat. D'una primera programació convencional es va passar, en dos anys, al format que és segell, guia i obsessió de l'actual RAC: musical contemporani per a gent de 22 a 40 anys, amb un 60% d'*oldies*, el gran viatge per la música pop dels darrers trenta anys, i un 40% de música actual barrejant-hi, amb sentit d'alquimista, Sau i l'Al Jarreau, *funky*, *soul* i el que sigui. Però un punt sofisticat, com ens insinuava la veu sensual de Sílvia Tarragona en les promocions publicitàries de la RAC; una invenció només "per la gent guapa". Ella o el seu company de *Catacrac* —aquest programa de música catalana impulsat des d'aquest planter de *disc-jockeys* forjat en la RAC—, Xavier Abad o l'incombustible Joan-Anton Ramoneda s'han inventat, dia a dia, seguint les traces d'aquell primer Miki Moto, les claus pròpies del *fes-t'ho*: l'estil RAC que va convertir la ràdio-fórmula musical de les emis-

Joan-Anton Ramoneda.
Una de les veus més apreciades de la RAC.

Xavier Abad i Sílvia Tarragona. Van conduir durant molt de temps el *Catacrac*, el primer programa sobre el pop-rock català.

sores de la Generalitat en l'impacte dels vuitanta.

Hollywood, atracament a. Juny de 1987. Xavier Solà estava a punt de perdre's per a la radiodifusió catalana. Aquella nit sopava en un restaurant de Beverly Hills on l'amo li havia d'oferir feina. Portava nou mesos als EUA. Finalment, tenia la seva gran oportunitat. Aquella tarda, de retorn al *motel*, va adonar-se que li havien robat la cartera. Tota la documentació que l'havia convertit en un resident legal, desapareixia per sempre. Del carnet de conduir al Social Security Number. Qualsevol gestió seria llarga i enrevessada. *That's your business*, que deien els policies. Llavors, va pensar, va decidir, va vendre el cotxe, va trucar Josep Cuní i va tornar a casa. N'havia mig fugit després d'un primer èxit esclatant aquell estiu de 1985, amb les preguntes capcioses del *Flash-glas*, i de la posterior enfonsada nocturna, amb Xavier Servei Nocturn, on les idees se li van esgotar i es va saber massa verd per tanta ràdio. Se'n va afartar tant que, després d'un primer *En Fresc* estival i sense garanties de feina al retorn, va decidir prendre's un llarg parèntesi a l'altre cantó de l'Atlàntic. I tant s'havia perdut que pocs sabien on era. Quan va decidir tornar, Xavier Solà va tenir temps de salvar l'estiu. Un bon carregament de salsa, que havia après dels hispans de Chicago, va acompanyar-lo en la reedició de l'*En fresc* i en la posterior marxa triomfal pel cap de setmana. Aquest *Suplement*, imbatible cada festiu, que s'ha permès una antològica broma dels sants innocents —el 24 de desembre de 1989— en la qual un misteriós científic català ens descobria les prodigioses pastilles d'idiomes que ens permetien parlar en qualsevol llengua tal com va verificar Marta Ferrusola, la dona del president, del tot implicada en aquella conxorxa ingènua.

Moto, el noi de la. Mingus B. Formentor, en temps pretèrits Domènec Berguedà, especialista en totes les músiques, el millor ajustador a l'hora de barrejar Albinoni amb Peret. Ell, de professió crític musical, té l'honor contrastat d'haver batejat Miquel Calzada com a Miki Moto, un sobrenom d'ús intern fins que Josep Cuní va decidir que per presentar programes de música *disco*, Miquel Calzada havia de ser Miki Moto. Com si es tractés d'*Amercian Graffiti*. De fet, aquell noi de Sabadell, tan introvertit com tossut, tenia dues rodes al cap. Quan al setembre de 1983, amb divuit anys acabats d'estrenar, el feien fix a Catalunya Ràdio ja s'havia tret el carnet de conduir tot esperant de fer la gran compra. Al novembre, amb l'import de dos mesos a la butxaca, 140.000 pessetes, Calzada es comprava una Yamaha 250. Embogit per la fal·lera motoritzada, va estrenar-la tot seguit. Al semàfor del carrer de Calvet, un ciu-

tadà responsable el va fer baixar dels núvols:

—Saps que la moto té cinc marxes?

—Per què?

—Perquè estàs cremant la moto.

Era tan feliç, llavors. En una ràdio que havia de ser nacional i era un caos amical, ell funcionava com un professional que mamava ràdio des de la infància. Feia el que calia. Locutor de continuïtat, *disc-jockey*... Ensenyava als tècnics novells a posar cintes al Rebox, experimentava la sensació de llençar-se per l'ascensor dels discos, ajudava Ricard Fité, el *manaia* de la Unitat d'Assessorament Lingüístic, a controlar la qualitat de la llengua i contemplava, astorat i encantat alhora, les festasses d'aquells divendres a la tarda quan un simple berenar d'aniversari—casament, divorci o el que fos— es convertia en una disbauxa col·lectiva que crearia, amb el pòsit del temps, tota una llegenda fundacional englobada, i reivindicada, sota el nom de **Beirut** en què la poderosa imatge de Marisol Galdón, sense faldilles, ballant uns passos de sevillanes damunt d'una taula envoltada d'improvvisats *cantaors*. Però el jove Calzada se'n va anar a la mili i al retorn les coses ja no foren iguals. Inclòs aquell *Miki Moto Club* que havia impactat tota una generació de joves el curs 1984-1985. Un maratí de set hores, cada dissabte, de 10 a 5 del matí, en què Miquel Calzada, convertit en l'home acordió de la nocturnitat, embaladia *pijes catalanes* o entaulava converses delirants amb companys de ruta. Al voltant de la gàbia de vidre—aquell estudi a peu de carrer que ha fet història— s'hi concentraven colles d'amics a celebrar les gràcies d'un personatge que creixia com l'escuma, a costa fins i tot d'ell mateix. La ràdio, la nit i ell. Música Disco.

—Aaaaaaahhhhhhhhhhhhh!

(Més música *disco*.)

—No cal que t'ho marquis tan dur si no et deixen sortir dissabte al vespre. Muntat la parada a casa i convida la teva basca. (Més música *disco*.) I recorda, nano, els dissabtes al vespre...

—(veu femenina, extasiada.) Oh, és el Miki Moto.

I tot bullia dins el seu cap. Mentre servia una altra pàtria, Calzada va descobrir que era ben fàcil buscar-li un substitut que intentés mantenir-ne l'èxit—aquell esporàdic Jack, *El Llop*— i va començar a fastiguejar-se del fantasma que entre tots s'havien inventat. Aquell Calzada cada cop menys adolescent va arrossegar la reedició del *Miki Moto* com una immolació necessària. Ajudaven els tants de *negróni*, aquella esplèndida combinació de ginebra, Martini i Campari que només sabien fer els cambres del Tahita, o les partides de billar al Network, però aquella mona de pasqua de la postmodernitat arribista havia estat el crepuscular *Nit i Dia* que, sense tantes ínfulas, servia copes i àpats

als llogaters del costat. Res no era igual i Miki Moto era una caricatura d'ell mateix. Sense deixar alguns trets d'aquell Miki, tota la seva carrera posterior ha jugat a demostrar que ho podia fer tot—cinema, concursos *Pasta gansa*, televisió— excepte continuar sent una atracció ambulante de la fira de les discoteques.

Musicòlegs. En la nit dels temps, existien les veus cavernoses de Radio 2. Semblava el *Diario hablado* però parlaven de música. La música dels mestres, la música clàssica. No hi havia opció. Eren els únics. El 10 de maig de 1987,

CARME PUJRTOLAS

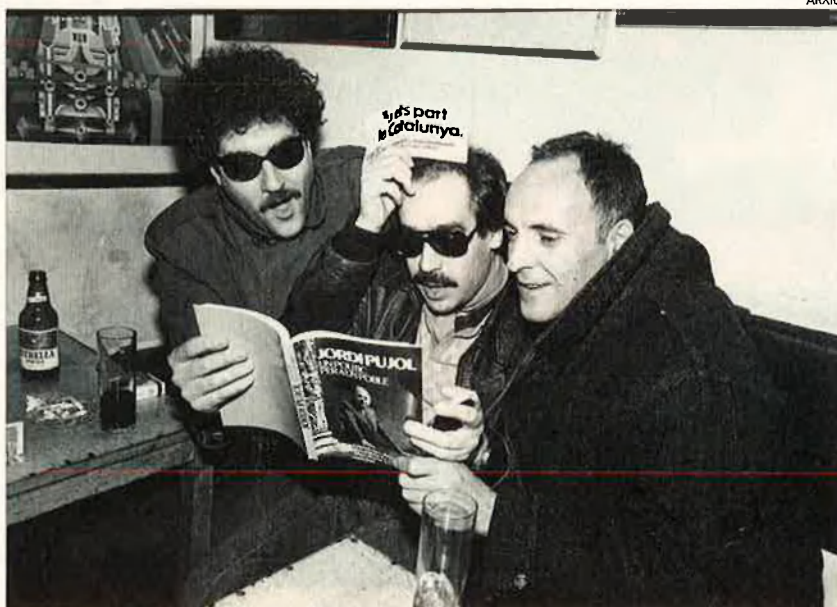

Miki Moto. És un dels descobriments espectaculars de Catalunya Ràdio, amb un estil propi i inconfusible que després va exportar a TV3.

un concert de la soprano Victòria dels Àngels al Palau de la Música presentava públicament la nova emissora Catalunya Música. Es concretava la idea original d'Oleguer Sarsanedes, llavors cap de programes especials, i del germà del meteoròleg de TV3, o Jesús Rodríguez Pico, clarinetista de professió en la qual s'involucraria més endavant la pedagoga i pianista Conxa Trallero per estructurar-ne la programació. La idea no tenia secrets: Una ràdio per a minories que només podia superar la seva competència—estRICTA i definida— potenciant els aspectes més sublimes del so i remarcant els aspectes creatius i de producció que ofereix el mercat musical català. Una colla de joves, salvats de la depressió post-conservatori gràcies a aquesta emissora, van aprendre, de tècnics com Alfred Marín, les excel·lències del *self* (vegeu **Cataròdioquè**) i en pocs mesos van sadollar les necessitats del musicòleg català, cansat i trist d'aquella vella ràdio del número dos. I és que sona tan bé...

Pistolero, Sant Nicolau. “En aquells dies sant Nicolau Pistolero i els seus deixebles arribaren a la ciutat de Cervera, on es trobaren amb una colla de noies que sortien de l'institut.

Quan va veure que els deixebles feien gestos grollers i que les noies reien i els provocaven, el mestre digué: 'noies que sortiu de classe i que la vostra joventut us fa bullir la sang, no feu que els deixebles perdin el nord perquè la seva missió és més important que la vostra joia de viure'. I dit això, una noia se li acostà i li digué: 'Eh, profeta, per què no ens deixes veure el teu pistoletot?' I les noies reien i alguns deixebles feien esforços perquè no se'ls escapés el riure. I quan va comprendre que aquelles paraules eren un desafiament, sant Nicolau prengué la noia i se l'endugué a un carreró estret on

li ensenyà allò que volia veure i altres coses que també volia conèixer.

"Pregunta: De quina comarca és capital la ciutat de Cervera?"

"Resposta: De la comarca de la Segarra"

(Qüestionari extret del concurs *Pasta Gansa*, el concurs més esbojarrat de Catalunya Ràdio. Cada migdia, Miki Moto i un equip de guionistes desbocats s'inventen la realitat. Algunes de les seves creacions, com aquest sant Nicolau, han tingut tant d'èxit que s'han convertit en una saga mitològica, al punt de l'extermini per culpa de les irades queixes d'algunes associacions catòliques contra el llenguatge irreverent que gastava aquest Nicolau apòcrif. Retirat de circulació el curs passat, el sant de les pistoles reapareix aquesta temporada entre una galeria d'éssers patològics entre els quals destaca Jaume Schwarsenegger, la primera broma pre-*Persones Humanes* sobre Jaume Barberà, o la darrera incorporació de la temporada, La Noia del Putxet, una *sandra* de casa bona que ingressa a les Joventuts Nacionalistes de Catalunya... D'aquest eixam de preguntes se'n prepara un llibre recopilatori.)

Tres dels puntals de 'La Mercantil Radiofònica': Quim Monzó, Jordi Vendrell i Ramon Barnils. El seu programa de nit *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico* va arrasar.

Plis-Plas. L'home de l'argot, Florenci Surroca. El primer cap de programes de Catalunya Ràdio quedarà en la memòria sonora del país per la ingent utilització d'una de les seves frases favorites en programes de reconeguda audiència com el *Miki Moto Club*. "Plis-Plas, plis-plas, i a funcionar". Patuès sincrètic i elaborat que enamorava els locutors de programes nocturns i els tècnics que buscaven frases originals per omplir falques. Les úniques víctimes es produïen entre els redactors novells que podien trobar-se amb ordres tan surreals com aquesta: "Ei, *pàjaro*, vine cap aquí; agafa la mòbil sota el braç, dispara, fes un plis-plas i en mitja hora cartipàs i funcionant". Tanca-va l'escena un xiulet i un cop de cap. El missatge, desxifrat, no tenia més complicacions: Unitat mòbil, escenari, tornar, escriure la notícia i "funcionant". Sempre funcionant. En aquesta recerca de veus originals la més veterana és la de la senyora Carme, la senyora de la neteja que cada vespre endreça i destrueix les foteses de l'emissora. Dóna, en antena, la veu perfecta de carrer. La majoria silenciosa, vaja.

Radiofònica', 'La Mercantil. Escudella barrejada on tot era possible. Qualsevol cosa que no fos previsible: Això era *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico*. Tres eren tres. El primer locutor que va fer de *disc-jockey* en català, el manlleuenc Jordi Vendrell, reclutat per Franzino com a veterà del seu planter (Vendrell també pencava a Radio Club 25), hi posava la seva veu nasal i ondulant. I aquest fenomen de la minsa radiodifusió contracultural que s'esquitllava per la ràdio dels setanta es va buscar els dos únics cervells que en la polarització catalana podien jugar a fer el boig. L'escriptor que tot just duia un Bertrana a les espatlles i es deia Quim Monzó, aquell xicot amb bigoti i pinta de *freak*, encantat de provar sort en un mitjà gràcies al qual viuria, finalment, d'escriure. Els seus guions de ferro, en lluita quotidiana contra la màquina d'escriure, traçaven una línia programàtica on els pensaments més obscens i les opinions més il·legals es recobrien, però no es camuflaven, de literatura radiofònica. I en aquesta piràmide d'edat, el professor Vern-Hill, altrament Ramon Barnils, confrare de Monzó des que manegaven la curta existència de la revista satírica *Amb potes rosses*, oferia la seva erudició poca-solta a la gestació d'algunes famoses seccions d'*El lloro*: les *anotícies* de la una de la matinada que van iniciar la tradició que les noies guapes de la casa col·laboressin amb la *Mercantil*: la malenconia postmoderna d'Àngels Bronsoms, la irrefrenable trempera de Marisol Galdón o el rostre beatífic d'aquella jove becària destinada a convertir-se en Àngels Barceló. El to falsament doctrinal de Ramon Barnils, maliciós del tot,

rematava una figura mediàtica mai més superada. Una maquinària *golfa* i irreverent que gratava en la consciència adormida del seny establert: Els Germans Marx, Rosa Maria Sardà –“amunt, amunt, amunt, amunt, amunt”– o la solemne missa, oficiada pel canonge Vendrell: “Sumsum corda, in clitoris peccata mundi”. Refregada caribenya i terrorisme verbal. Tot hi cabia. La virtut que va convertir *El Lloro* en el programa més escoltat de Catalunya Ràdio: eren separatistes, vagament llibertaris i decididament borinots però s'entaulaven amb tothom.

A l'hora de les entrevistes, aprofitant que havien sopat amb els convidats, s'afluixaven les barreres de la continència. El to podia ser virulent, l'important és que fos inesperat. L'oient s'estimbava en unes entrevistes sense fre de mà i aquesta era la gràcia. Es podia teoritzar amb el pare Batllori, mentre Ramon Barnils ficava el nas dins la història jesuítica. O repassar les tesis oníriques d'Albert Boadella abans d'acostar-se al socialisme *ad hoc*. Alhora, la descoberta de l'entrevista com a gènere mercantilaire va provocar una acumulació insoluble d'entrevistables, perquè venir al *Lloro* era la millor prova de legitimitat democràtica que podia demostrar tot ciutadà amb pretensions de futur. Però *La Mercantil* no tenia l'obligació de creure-se'ls. Jugava. Igual com jugaven amb La Trínca, els ritmes africans i Bruce Springsteen, incompatibles només en les ments dels sectaris. L'herència del *Quisicosas* de Josep Maria Bachs hi era ben present. L'equip de *La Mercantil Radiofònica* s'ho passava pipa fent ràdio: ràfagues, *jingles* (anuncis comercials), interjeccions, tot sota la batuta del “director d'orquestra” Xavi Salvà, el tècnic de so que buscava “gags sònics” entre velles pel·lícules i amics d'escola. *Caballo viejo*, la cançó-tòtem del programa, dedicada al fotògraf Pep Rigol, enamorat llavors i sempre d'una nòvia suïssa, provoca encara una punxada agredolça als milers d'adictes compulsius que es van refugiar en *El Lloro*, fastiguejats d'un país on tot estava massa lligat. Hi ha tant a dir que no hi caben resums. Aquella foguerada nocturna arribava tant a un bordell de Lleida, on la mestressa i les pupil·les perdien el senderi amb les gràcies d'en Vendrell, com a casa del nostre Richelieu Lluís Prenafeta, que també fou convidat d'entrevista.

Eren les virtuts obscenes d'un franc tirador a la ràdio pública. El primer equip directiu volia fer ràdio a seques i els seus immediats superiors preferien aquestes extravagàncies abans que una secreta invasió de periodistes amb carnet de l'oposició. Aquest, i no cap altre, fou el secret de Catalunya Ràdio. Una selecció destinada a evitar excessius clientelismes polítics. Becaris arribats de la facultat, com Jordi Lucea, o professionals purs de la ràdio vinguts del circuit habitual –Carles Pérez, Carles Cuní o Miquel Calzada– o quatre guillats que s'arriscaven

Cares i veus incombustibles

Jordi Tardà ha omplert totes les tardes dels dissabtes amb el seu programa punter de rock.

Les transmissions radiofòniques del Barça fetes pel tàndem Puyal-Bassas són les més seguides a Catalunya.

Àngels Barceló va començar copiant les cròniques dels corresponsals i ha acabat de presentadora-estrella de TV3.

Xavier Solà condueix un programa 'llonganissa' de cap de setmana, 'El Suplement'.

Joan Gràcia, Paco Mir, Joan Barril, Joan Ollé, Paca Fonsalva, Quim Monzó, J. M. Bachs, Carles Sans, Ramon Barnils i Sergi Pàmies formaven la plantilla del programa nocturn 'Bufet Lliure'.

en un mitjà desconegut, com Joan Vinyoli o Quim Soler.

Radiofònica', 'La Mercantil (i 2). Aquesta combinació d'esperits estava pastada per les mans d'un home, Jordi Costa, que es va prendre l'emissora com una qüestió personal: ell mateix, fart de burocràcia, va pujar a Montserrat a instal·lar el generador que havia de posar en marxa el senyal de Catalunya Ràdio avançant, com tants d'altres, diners de la seva butxaca. Provenent de la cadena SER, on havia conegut el seu *segon*, Josep Maria Francino, Costa va estirar el projecte, va saber fer-ne partícep el mateix president Pujol i va fer ús de la seva autoritat moral per definir uns espais de llibertat que després van haver de ser respectats. Fins i tot quan els sorpresos membres de *La Mercantil* s'atansaven al seu despatx per saber *realment* quins límits tenien, Costa remarcava l'única pressió que podia tenir en compte:

—Déu, que no el tinc en plantilla!

Tot i la seva precipitada dimissió, el setembre de 1983, Costa va deixar la petja d'un director que engrescava la gent i s'hi implicava tant com per anar-se'n a fer, ell i les seves prominents patilles, un esmorzar al Bar Pinotxo del mercat de la Boqueria amb els membres de *La Mercantil* després d'una nit de marxa. Aquesta fraternitat va seguir amb Josep Maria Francino, però l'acumulació de feines sobre el temperament reposat d'*El Xino* —l'apel·latiu familiar d'aquell senyor de llarga cabellera i barba bíblica— va provocar-li un infart, el març de 1984, que el va retirar d'una direcció massa carregada de responsabilitats. Aquella emissora modular, on podia escoltar-se Miles Davis a les deu del matí i on l'informatiu de mitjanit havia de començar tres minuts abans de les dotze, canviaria poc després. Però els primers professionals, joves la

Lluís Oliva. És l'actual director de les emissores de la CCRTV.

majoria, han fet deu anys a Catalunya Ràdio. Són els supervivents. En queden uns quants i sopen junts en dates assenyalades.

Radiofònica', 'La Mercantil (i 3). Vendrell, que aguantava gairebé en solitari *El Lloro*, va decidir matar-lo, perquè estava fart d'exercir de sonàmbul. El *Mínim Esforç*, la migdiada de *La Mercantil*, de 3 a 5, les temporades 85-86 i 86-87, acostava el triangle màgic a una audiència més generalitzada i regular. Eren els amos del *share*, aquest índex que medeix l'audiència real segons l'audiència potencial que se n'espera. A casa, dinant, la gent els escoltava. I Monzó, forçat per Vendrell, va començar la seva famosa exposició de la sèrie *Dancing days*. No se l'entenia, o gairebé, però molts hi gaudien de valent. I Barnils va exercir els dots pedagògics en aquell impagable curs d'espanyol per a catalanoparalants. S'assemblava al *Lloro* però s'hi treballava més. S'hi va descobrir el Tigre de Sedaví, àlies Ferran Torrent, i els oients, que en ràdio són fidels fins a la mort, n'haurien volgut més temporades. Però, a l'estil dels vells matrimonis, el trio de *La Mercantil* havia cremat etapes i l'amor més aviat escassejava. Les restes sòniques es van escampar per *l'Orquestra*, rescatadora dels millors entrevistats del *Mínim Esforç* i clausurada, en ple rendiment, aquell ominós juliol de 1992, mentre Barnils seguia en solitari i Monzó es maridava amb Sergi Pàmies. *Sang Bruta*, un sòcio-fulletó de la vida barcelonina, en queda com l'exemple més elaborat. A la posteritat del *Mínim*, aquella escena llunyana d'un concurs inventat per ells on s'escollirien tres acompanyants femenines per assistir, de bracet amb *La Mercantil*, a la gala dels Premis Avui. La selecció, controlada en solitari per Judit Txulita Sala, va provocar el calfred dels tres innobles radioafecioants que van amagar-se a tos els despatxos abans de veure's forçats a complir el seu deure en un Dyane 6, d'aquell color groc que amb l'abominable *bebé a bordo...* Molt més lluny encara, aquell primer programa de Catalunya Ràdio, una revetlla de Sant Joan, Monzó i Vendrell van ajuntar-se per posar discos mentre es feien arribar quantitats ingents de gin-tonic del *Nit i Dia* pagat, un cop i ja va ser prou, per la direcció de la casa. Tota la resta, i això també, forma part de la llegenda fundacional.

Radiofònica', 'La Mercantil (i 4). Fins el juliol de 1992, en cinc temporades d'antena, 33 solistes diferents van interpretar, en la gloriosa migdiada dels justos, *L'Orquestra*, el llançament en solitari de Jordi Vendrell que havia arxivat, en la seva etapa mercantil, el record dels millors oradors que s'havien confessat al tresillo triangular. Sobre aquesta memòria intuïtiva, va elaborar una primera llista de convidats per a una missió clarament improductiva:

enraonar sense manies sobre tot allò que fes falta. Hi eren el fillèg Modest Prats, el polític convergent Ramon Trias Fargas, mort poc després, el polític socialista Antoni Dalmau, l'escriptor Avel·lí Artis Gener *Tisner*, i molts altres que s'hi van acostar en allau creixent: els comunicòlegs Enric Marín i Joan Manuel Treserres, l'internacional Vicent Partal, la sensibilitat semiòtica de Sebastià Serrano, una maquinària dialèctica anomenada Josep Murgades... La congregació de solistes tocava tota mena de partitures en un estil de trapezi sense xarxa que va enganxar, amb renovada fidelitat, tots els devots del mercantilisme loquaç. D'uns elements tan volàtils, la saviesa radiofònica de Vendrell va saber extreure'n converses que cavalcaven sobre tots els límits permesos. La gran onada olímpica de juliol de 1992 no permetia massa equilibris sobre un trapezi que cremava i la corda va petar. Tots hi vam sortir perdent.

Radiofònica', 'La Mercantil (i 5). Era bruta i era sang. Era *Sang Bruta*. L'essència serialitzada de la trobada entre dos treballadors de l'escriptura, Quim Monzó i Sergi Pàmies, que van convertir la tarda de les mestresses de casa en un descomunal embolic de faldilles i política-ficció encapçalat per la versemblant, no veritable, Estefania de Monaco i el mosso d'esquadra Oriol Rodoreda, entaforat en l'absurd de la vida per culpa d'una mare addicta a Rosa Sensat i una germana tarambana, la Marjory, que residia a la Fundació Tàpies. Enmig, la intrèpida periodista Monki Marinas, un dolent pervers nascut a Sant Jaume d'Enveja sota el nom de Josep Tiananmen i Joaquim Roca, un traficant llefiscós, complicaven l'argument fins a fer-ne una *soap* indestriable plena de referències brutes, sagnants i certament personalitzades com la d'aquell Òscar, l'extraterrestre del Planeta Índex, en homenatge a un editor famós desaparegut en el fulgor dels primers noranta. Després d'aquella sang bruta, en tots els *magazines* de tarda i fins a la fi dels temps, l'estranya parella Monzó-Pàmies continua estudiant les obvietats que ens envolten: una cançó de Raimon, les cartes al director o la utilitat de determinats objectes.

'Perestroika'. Quatre anys dormint quatre hores. Casat i amb fills. En homenatge als tres Pérez de la família, anomenaria el seu despertador de la RAC Perestroika i almenys tindria l'oportunitat de saber si algú l'escoltava: va demanar que li portessin croissants per poder fer un esmorzar decent i algun oient anònim li'n va enviar. El temps, decidit a fer-lo valer, l'ha destinat a aquesta franja tan llaminera de la una del migdia. S'anomena *La solució* i com *L'aparador* de Neus Bonet, a les 4, representa apostar per gent de la casa prescindint, quan convingui,

del ganxo televisiu. Els veterans somriuen de nou.

Sant Jordi, Golf de. L'Ametlla de Mar. Planten l'estudi mòbil a la platja. És *magazine* i és estival. Silvia Copulo, prepara, al costat del convidat, l'entrevista que al cap d'una estona s'emetrà per antena. Els responsables de documentació li han ofert una sola dada escrita sobre l'entrevistat; *Golf de Sant Jordi*. Endavant:

—Vostè, golf?

Jordi Beltran (amb ulleres) i Albert Vinyoli (amb bigoti). Deu anys, de nit, divertint i oferint la millor música: la millor suggerència.

—No, jo vela.

—Ah, però vostè no és el responsable del Club de Golf Sant Jordi?

—Giri's d'esquena, si us plau —ella s'hi gira—. Veu aquella punta?

—Sí.

—Doncs allí comença el golf de Sant Jordi i jo sóc el responsable que, en cas de guanyar els Jocs Olímpics, les proves de vela es facin al golf de Sant Jordi.

—A què vol que el convidi?

En directe, va quedar perfecte.

Sònica, secta. No eren laietans, no. Aquells anys de cantautors galàctics, Albert Vinyoli feia la volta al món per poder tornar al Born i Jordi Beltran —clònic, com ell sap, dels Blues Brothers— ja pensava en ràdio. Arribaven dels primers a la Ràdio Nacional i no els han mogut de la nit: el dia fa olor de diners, que els deia Josep Pla. Ells, whisky en mà, es capbussen pel món dels sons cercant *La Suggerència*, *La Suggerestió*. Fou *Clàxon* i *El Gran Lema*: La ràdio no es veu, es menja. I *Txa-Txa-Txa*. I *sound-track*. Música. So. En estat pur. Ara, a punt de *solfa*, converteixen discos dedicats en memòria emotiva. Són 10 anys que són ells. Felçment al marge.

Oriol Malló